

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-162>

УДК 330.8:338.2(477)

# ВРАХУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ПРИ РОЗРОБЛЕННІ ТА ВПРОВАДЖЕННІ ПРОГРАМ ВІДНОВЛЕННЯ, ВІДБУДОВИ Й СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

## USING THE PRINCIPLES OF BEHAVIORAL ECONOMICS IN THE DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF PROGRAMS FOR RECOVERY, REVIVAL AND STRUCTURAL MODERNIZATION OF UKRAINE

**Соколова Ольга Миколаївна**

кандидат економічних наук, доцент,

Державний податковий університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7061-3692>**Леонова Єлизавета Сергіївна**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

Державний податковий університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6551-2638>**Sokolova Olga, Leonova Yelyzaveta**

State Tax University

У статті досліджується роль принципів поведінкової економіки у формуванні ефективних програм відновлення, відбудови та структурної модернізації України в кризових умовах. Акцент зроблено на важливості врахування психологічних чинників прийняття рішень, соціальних норм та ефектів обмеженої раціональності для підвищення результативності економічної політики. Висвітлено історичний досвід реалізації програм повоєнного відновлення європейських країн після Другої світової війни, Південної Кореї, Боснії та Герцеговини, Іраку. Зроблено висновок, що врахування поведінкових принципів сприяє значному підвищенню ефективності реалізації програм, тоді як їх ігнорування, навпаки, знижує результативність. Проаналізовано застосування поведінкових принципів у реалізації державних програм підтримки громадян і бізнесу в умовах російсько-української війни та показано їхній вплив на формування довіри й заохочення колективної участі громадян у процесах відбудови та довгострокового розвитку. Обґрунтовано, що інтеграція поведінкових підходів у державні програми повоєнного відновлення сприяє зменшенню ризиків неефективного використання ресурсів, підвищенню рівня соціальної згуртованості та формуванню стійких передумов для довгострокового економічного розвитку.

**Ключові слова:** принципи поведінкової економіки, програми підтримки та повоєнного відновлення, модернізація структури економіки, сектори економіки, економічна політика.

Managing psychological, emotional, and cognitive biases is a necessary prerequisite for developing and implementing programs for the recovery, reconstruction, and structural modernization of Ukraine's economy. Ignoring these biases can lead to distorted assessments, inefficient resource allocation, and reduced reform effectiveness. At the same time, taking them into account will allow for the formation of a mutually agreed system of state management decisions and increase the trust of donors, partners, and society. The purpose of the article is to substantiate the theoretical and practical foundations of the feasibility of integrating the principles of behavioral economics into the process of forming programs for the recovery, reconstruction, and structural modernization of Ukraine in the context of increasing their effectiveness. The goal set in the article was achieved using the following research methods: analysis and synthesis, grouping and classification, historical, systemic, and logical generalization. Research results. The historical experience of implementing post-war reconstruction programs in European countries after World War II, South Korea, Bosnia and Herzegovina, and Iraq is highlighted. It is concluded that taking into account behavioral principles contributes to a significant increase in the effectiveness of program implementation, while ignoring them, on the contrary, reduces effectiveness. The application of behavioral principles in the implementation

of state programs to support citizens and businesses in the context of the Russian-Ukrainian war is analyzed. Their impact on building trust and encouraging collective participation of citizens in the processes of reconstruction and long-term development is shown. It is substantiated that the integration of behavioral approaches into state post-war recovery programs helps reduce the risks of inefficient use of resources and increase the level of social cohesion. The practical significance of the study lies in developing recommendations for government authorities and international partners on developing programs that take into account real patterns of population behavior and contribute to the long-term development of the country.

**Keywords:** principles of behavioral economics, support and post-war reconstruction programs, modernization of the economic structure, economic sectors, economic policy.

**Постановка проблеми.** Поведінкова економіка досліджує вплив психологічних, когнітивних, соціальних та емоційних чинників на прийняття економічних та управлінських рішень як суб'єктами господарювання, так і державними інституціями. Предметом поведінкової економіки є причини відхилення від раціональної поведінки бізнес-структур, урядів чи керівників міжнародних організацій в економічних і політичних відносинах. В умовах широкомасштабної російсько-української війни, коли є загроза ескалації, російського вторгнення в країни Балтії, Польщі, ці відхилення можуть посилюватись під впливом помилкового сприйняття інформації, стресу, підвищеного відчуття самозбереження, страху тощо.

Управління психологічними, емоційними та когнітивними упередженнями є необхідною передумовою при розробленні та впровадженні програм відновлення, відбудови й структурної модернізації економіки України. Ігнорування цих упереджень може призводити до викривлення оцінок, неефективного розподілу ресурсів та зниження результативності реформ. Водночас їх врахування дозволить сформувати взаємоузгоджену систему державно-управлінських рішень та підвищити довіру донорів, партнерів, суспільства в процесі відновлення, структурної модернізації і забезпечити стійкий розвиток України у майбутньому.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Видатними вченими, що заклали фундамент поведінкової економіки й довели, що люди приймають рішення не завжди раціонально, а під впливом когнітивних упереджень, емоцій та соціальних чинників є: Д. Канеман [3; 6], Г. Саймон, Р. Талер [5], А. Тверські [3; 6], Р. Чалдіні [7] та інші.

Багато праць українських учених присвячено дослідженню широкого спектра питань нераціональної поведінки суб'єктів економічних відносин. В умовах повномасштабної російсько-української війни акценти наукових

досліджень змістилися у площину проблем повоєнного відновлення та майбутнього розвитку економіки України. Зокрема, Л. Алексеєнко, О. Тулай, С. Бабій акцентують увагу на доцільність застосування принципів прозорості, підзвітності і верховенству права для досягнення координованих дій учасників відновлення української економіки з урахуванням впливів геополітичного протистояння [1]. О. Шубалий досліджує трансформацію принципів поведінкової економіки в умовах війни, євроінтеграції та адаптації до змін клімату [2]. Не зважаючи на значний науковий доробок, питання врахування принципів поведінкової економіки при розробленні та впровадженні програм відновлення, відбудови й структурної модернізації України залишаються відкритими та потребують подальшого поглибленого дослідження.

**Мета статті** – обґрунтування теоретичних та практичних засад доцільності інтеграції принципів поведінкової економіки у процес формування програм відновлення, відбудови й структурної модернізації України в контексті підвищення їх ефективності.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Досвід різних країн свідчить про те, що розуміння та врахування поведінкових принципів можуть суттєво вплинути на успішність реалізації програм повоєнного відновлення. Успішними кейсами є План Маршалла («Програма відновлення Європи» 1948-1952 рр.), відновлення Південної Кореї через американську допомогу та серію п'ятирічних планів, Програма пріоритетного відновлення та відбудови Боснії і Герцеговині (1996-1999 рр.). Водночас реалізацію програми «Відбудови і стабілізації Іраку» (2003-2013 рр.) можна вважати частково успішною: були відновлені базові послуги, інфраструктура, але через корупцію, відсутність системного планування, контролю і аудиту мільярди доларів просто зникли, значна частина потенціалу була втрачена. Такий результат можна пояснити не лише економічними чи політичними фак-

торами, а й поведінковими принципами, без врахування яких навіть великі фінансові впливання не дають очікуваного ефекту.

Основні принципи поведінкової економіки, що мають значний вплив на поведінкові особливості суб'єктів у процесі розроблення та впровадження програм відновлення й модернізації України, наведені у таблиці 1.

Врахування виявлених поведінкових особливостей дозволяє ефективно впроваджувати програми відновлення та структурної модернізації економіки України, які не просто

надають ресурси, а й формують довіру через інституційне зміцнення, прозорість рішень, знижують рівень тривожності та мотивують до активних дій.

Четвертий рік широкомасштабна війна завдає й продовжує завдавати колосальних економічних, фінансових і людських втрат Україні. Згідно звіту Світового банку з RDNA4, станом на 31 грудня 2024 року потреби на відновлення та відбудову протягом наступного десятиліття оцінюються у майже 524 млрд дол США [4].

Таблиця 1

### Основні принципи поведінкової економіки

| Принцип                 | Опис                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|-------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Обмежена раціональність | Суб'єкти економічних відносин не завжди приймають оптимальні рішення, виходячи з обмеженої інформації, часу та когнітивних ресурсів. У програмах відновлення цей принцип означає, що громадяни та бізнес можуть діяти не за економічною логікою, а за простими евристичними правилами.                                                                                  |
| Альтернативність        | За умов обмежених ресурсів суб'єкти економічних відносин можуть вибирати між різними альтернативами. Цей принцип означає, що будь-які рішення мають розроблятися й оцінюватися не в єдиному варіанті, а з урахуванням кількох можливих альтернатив, що дозволяє підвищити ефективність реалізації програм.                                                              |
| Стійкість рішень        | Люди часто дотримуються своїх попередніх рішень, навіть якщо з'являється нова інформація, що може змінити їхню думку. У поведінковій економіці при реалізації програм відновлення означає, що ухвалені рішення повинні залишатися життєздатними навіть за умов змін середовища, непередбачуваних ризиків чи поведінкових реакцій суб'єктів.                             |
| Врахування контексту    | Люди оцінюють свої рішення в контексті, в якому вони знаходяться. При реалізації програм відновлення цей принцип означає, що рішення та заходи повинні формуватися з урахуванням конкретних соціальних, культурних, економічних і психологічних умов, у яких перебувають суб'єкти.                                                                                      |
| Патерналізму            | Держава, інституції чи організації беруть на себе роль «опікуна», спрямовуючи вибір людей у бажане русло, виходячи з припущення, що це відповідає їхнім довгостроковим інтересам. У програмах відновлення це особливо важливо, адже люди часто діють під впливом стресу чи когнітивних упереджень, і можуть ухвалювати нерациональні рішення.                           |
| Самозбереження          | Відображає природну схильність людей та організацій ухвалювати рішення, які мінімізують ризики та загрози для їхнього існування, добробуту й безпеки. У програмах відновлення він проявляється як орієнтація на рішення, що мінімізують ризики та гарантують базову захищеність.                                                                                        |
| Згуртованості           | Єдність суспільства забезпечується через спільні дії, взаємну підтримку та довіру між її членами. Цей принцип, що ставить у центр уваги практичні дії, які зміцнюють соціальні зв'язки, довіру, роблячи відбудову не лише технічною, а й соціальною трансформацією.                                                                                                     |
| Наслідування кращих     | Для прискорення отримання очікуваного результату суб'єкти намагаються повністю чи принаймні частково наслідувати поведінку кращих у своїй сфері, приймаючи не завжди обґрунтовані рішення. Наслідування кращих у програмах відновлення полягає в тому, що громади та окремі люди переймають успішні практики та моделі поведінки, формують культуру довіри й співпраці. |

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 2, с. 42-43; 3]

Українська влада, усвідомлюючи масштаби кризи, вже впровадила низку ініціатив, спрямованих на підтримку різних верств населення: від програм компенсації за зруйноване житло до грантів на розвиток малого бізнесу. Розглянемо, на прикладі діючих державних програм, як врахування поведінкових принципів може впливати на економічні рішення громадян.

Державні програми підтримки житла для постраждалих від війни громадян демонструють різноманітні підходи до використання інструментів поведінкової економіки, відомих у науковій літературі як м'які підштовхування – це будь-які втручання, які змінюють поведінку людей передбачуваним чином, не забороняючи жодних варіантів і не змінюючи суттєво їхні економічні стимули. Так, для підтримки внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) було створено проєкт «Україна – це Дім». Цей проєкт – результат співпраці Міністерства розвитку громад та територій України і Агентства ООН у справах біженців. Його мета – допомогти ВПО відновити пошкоджене чи зруйноване житло або отримати відповідну компенсацію від держави.

Програма «Україна – це Дім» побудована на поведінковому принципі зниження адміністративних бар'єрів доступу до підтримки, або іншими словами зменшення тертя (бруд). «Бруд», за словами Річарда Талера, є протилежністю підштовхувань і стосується надмірного або заплутаного адміністративного тягаря, який ускладнює для людей прийняття правильних рішень [5]. Зменшення тертя спрощує процеси, знижує когнітивне навантаження на користувачів та підвищує ймовірність участі у програмі. Інтеграція процесу подання заяв у цифрову платформу «Дія» мінімізує кількість необхідних кроків та часових витрат, що особливо важливо для осіб, які перебувають у стані психологічного стресу. Надання фінансової підтримки ВПО не лише задовольняє їхні базові потреби, але й стимулює економічну активність. З погляду принципів поведінкової економіки, така допомога сприяє зниженню рівня стресу та невизначеності у ВПО, що, в свою чергу, позитивно впливає на їхні рішення щодо споживання та заощаджень. Як наслідок – це підтримує попит на товари та послуги, сприяючи відновленню місцевих ринків.

Програма уряду України «Відновлення» – це ініціатива щодо надання компенсацій українцям за зруйноване чи пошкоджене внаслідок військових дій житло. Ця програма демон-

струє застосування ефекту рамкування або точніше – фреймінгу. Фреймінг – це відносна привабливість варіантів, яка змінюється, коли одна й та сама проблема прийняття рішення формулюється по-різному. Схильність до ефектів перспективи викликає особливе занепокоєння в сфері прийняття рішень через відсутність об'єктивних стандартів [3, с. 457]. Тобто, трансформація програми, коли грошову компенсацію було замінено на «житловий сертифікат», змінила сприйняття допомоги. Сертифікат асоціюється з інвестицією у майбутнє житло, тоді як грошова виплата може сприйматися як одноразова допомога, схильна до витрачання на поточне споживання. Таке рамкування підвищує ймовірність цільового використання коштів та стимулює участь у ринку нерухомості, що є важливим фактором економічного відновлення країни.

«Оселя» – це державна програма пільгового іпотечного кредитування, яка спрямована на забезпечення доступного житла для певних категорій громадян України. Програма робить житло більш доступним для широкого кола громадян завдяки низьким іпотечним ставкам – від 3 до 7%. З позицій поведінкової економіки програма «Оселя» використовує принцип якорування – когнітивне упередження, за якого люди надмірно покладаються на першу отриману інформацію (якір) при прийнятті подальших рішень. За словами Д. Канемана та А. Тверські: «У багатьох ситуаціях люди роблять оцінки, починаючи з початкового значення, яке коригується для отримання остаточної відповіді. Початкове значення, або відправна точка, може бути запропоновано формулюванням задачі, або воно може бути результатом часткового обчислення» [6, с. 1128]. Таким чином, становлення низьких процентних ставок (3-7%) порівняно з ринковими (15-25%) створює якір у свідомості потенційних позичальників. Контраст між ринковою ставкою та пільговою створює сприйняття виняткової вигоди, що знижує психологічний бар'єр до прийняття рішення про взяття іпотеки навіть в умовах невизначеності.

«Власна справа» – це державна грантова програма для підтримки мікро- та малого бізнесу та створення нових робочих місць, складова урядового проєкту «Робота». Програма побудована так, щоб враховувати реальні особливості прийняття рішень людьми, а не лише «раціональні» моделі класичної економіки. Держава створює умови, які підштовхують людей до підприємництва

(ефект «поштовху»). Так, грант у розмірі 250 тис. грн без необхідності повернення коштів зменшує страх ризику і мотивує спробувати. Якщо підприємець не виконає умови (не створить робочі місця), грант доведеться повернути (ефект втрати). Це стимулює діяти ефективно, адже люди більше бояться втратити, ніж прагнуть здобути.

Для підтримки розвитку підприємництва уряд України розробив програму кредитів «5-7-9». Програма стимулює підприємців інвестувати в розвиток своїх бізнесів, створювати нові робочі місця та підвищувати конкурентоспроможність української продукції на світових ринках. Для успішної реалізації цієї програми держава використовує принципи поведінкової економіки: враховує когнітивні упередження підприємців, знижує страх ризику, стимулює інвестиційну активність через психологічно привабливі умови отримання кредиту.

Аналіз перелічених державних програм відновлення та стимулювання розвитку підприємницької діяльності виявляє потенційні обмеження у застосуванні принципів поведінкової економіки. По-перше, недостатньо використовується «наслідування кращих» – принцип, за якого люди копіюють дії інших, особливо в ситуаціях невизначеності, вважаючи поведінку більшості правильною. За словами Роберта Чалдіні: «...один із способів, який ми використовуємо для визначення того що є правильним, – це з'ясувати, що інші люди вважають правильним» [7, с. 116]. Демонстрація кількості учасників програми та їхніх успішних історій є потужним мотиватором до дії. По-друге, відсутність активних нагадувань може призводити до прокрастинації – схильності відкладати прийняття рішень, навіть серед потенційно зацікавлених осіб. По-третє, складність інформаційного середовища та множинність програм створюють ризик когнітивного перевантаження, коли надмірна кількість інформації паралізує здатність людини приймати рішення, що зменшує ефективність будь-яких поведінкових втручань.

Усвідомлюючи, що Україна не може самотійно впоратися з наслідками російської агресії, європейські партнери розробили комплексний механізм підтримки відновлення та структурної модернізації.

Проект Ukraine Facility – це програма фінансової підтримки України від ЄС на 2024-2027 рр. у розмірі 50 млрд євро спрямована на стабілізацію бюджету у воєнний та післявоєнний період, залучення інвести-

цій у пріоритетні галузі, структурні реформи для інтеграції з ЄС та підвищення економічної стійкості. «Ukraine Facility» передбачає здійснення структурних реформ в державному секторі, проведення низки економічних реформ, спрямованих на розвиток бізнес-клімату та підприємництва, а також кроки для розвитку пріоритетних секторів, що можуть забезпечити швидке економічне зростання. Реалізація Плану сприятиме європейській інтеграції України та подальшому стійкому розвитку економіки [8]. «Ukraine Facility» є комплексним інструментом поведінкової економіки. Отримання коштів обумовлене впровадженням реформ: зміцненням антикорупційних інституцій, покращенням інвестиційного клімату, модернізацією секторальної структури економіки.

Паралельно з європейською підтримкою активно працюють міжнародні фінансові інституції. Так, Європейський банк реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР) є найбільшим інституційним інвестором в Україні. Завдяки тісній співпраці з ЄБРР уряд України забезпечив стабільну роботу й відновлення ключових об'єктів критичної інфраструктури та безперебійне проходження опалювальних сезонів у 2022–2025 рр. На Щорічних зборах ЄБРР в Лондоні в травні 2025 р. Банк ухвалив рішення визначити безперервну підтримку України головним пріоритетом своєї діяльності на наступні п'ять років та розширити обсяг операцій в Україні до 2,5–3 млрд євро на рік [9]. Отже, ЄБРР, будучи найбільшим інституційним інвестором в Україні, не лише забезпечує фінансові ресурси, а й сприяє утвердженню поведінкових принципів, таких як: масштаб проблеми, прозорість, відповідальність, партнерство, стратегічне мислення.

Підтримка України набула глобального характеру. Європейський Союз із лютого 2022 року є найбільшим надавачем прямої бюджетної допомоги Україні – 62,5 млрд євро. Кошти ERA (Extraordinary Revenue Acceleration for Ukraine) стали важливим інструментом забезпечення бюджетних потреб у 2025 році. Механізм країн-членів G7 ERA обсягом до 50 млрд доларів США передбачає спрямування Україні кредиту, який погашається за рахунок прибутків, отриманих від знерухомлених російських суверенних активів [10].

Енергетична безпека стала пріоритетним напрямком міжнародної технічної допомоги в умовах систематичних атак на енергетичну

інфраструктуру України. Загальні збитки енергетичній інфраструктурі – опаленню, електроенергії, нафті та газу – наприкінці 2024 року оцінювалися в 20,5 мільярда доларів, тоді як вартість відбудови відповідно до стандартів ЄС становить 67,8 мільярда доларів [11]. США та європейські країни залишаються ключовими партнерами України у зміцненні стійкості енергосистеми. Спільні зусилля спрямовані на захист енергетичної інфраструктури, розвиток сучасної генерації та інтеграцію до європейського енергетичного простору. Енергетична співпраця є показовим прикладом того, як упровадження поведінкових принципів сприяє формуванню культури стратегічної взаємодії та зміцненню довіри між партнерами, що, у свою чергу, забезпечує стійкість енергосистеми.

**Висновки.** Врахування поведінкових принципів у процесі відновлення економіки України та модернізації її секторальної структури є доцільним і необхідним, оскільки вони створюють реальні можливості для коригування нераціональної поведінки економічних агентів в умовах невизначеності та ризику, що підвищує ймовірність успішної реалізації відповідних програм. Успішна реалізація програм повоєнного відновлення та структурної модернізації європейських країн після Другої світової війни, а також відновлення й пришвидшений інноваційний розвиток Південної Кореї зумовлювалися не лише політичною волею і значними фінансовими вливаннями, але й інтеграцією поведінкових принципів у ці програми.

Аналіз державних програм, спрямованих на підтримку громадян, постраждалих від війни, розвиток мікро- та малого бізнесу, стимулювання підприємництва та створення нових робочих місць, засвідчує ефективне застосування ключових поведінкових принципів, таких як: м'яке підштовхування, якорування, зменшення бар'єрів (бруд), фреймінгу, що сприяють формуванню нової економічної поведінки суб'єктів.

Водночас дослідження виявило прогалини у застосуванні поведінкових принципів. Зокрема, недостатньо використовується принцип соціального доказу – демонстрація кількості учасників та їхніх успішних історій могла б стати потужним мотиватором для потенційних бенефіціарів. Відсутність системи активних нагадувань спричиняє прокрстинацію навіть серед зацікавлених осіб. Для підвищення ефективності доцільним є впровадження персоналізованих повідомлень для різних цільових груп, а також застосування принципу типових опцій із автоматично встановленими оптимальними варіантами вибору.

Міжнародні програми підтримки України є показовим прикладом того, як упровадження поведінкових принципів сприяє формуванню взаємоузгодженої системи стратегічних рішень та зміцненню довіри між партнерами у довгостроковій перспективі. Це, у свою чергу, забезпечує прискорення темпів відновлення та перетворює кризу на можливість для структурної модернізації економіки України та її інтеграції до європейського економічного простору.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеєнко Л., Тулай О., Бабій С. Відновлення економіки: фінансування та дотримання принципів прозорості в умовах геополітичного протистояння. *Світ фінансів*. № 2(75). 2023, С. 106-124. DOI: 10.35774/sf2023.02.106
2. Шубалий О. Трансформація принципів поведінкової та управлінської економіки в умовах війни, євроінтеграції та адаптації до змін клімату. *Економічний форум*. № 3. 2023. С. 40-47. DOI: 10.36910/6775-2308-8559-2023-3-5
3. Tversky A., Kahneman D. The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. *Science*. 1981. Vol. 211, No. 4481. P. 453-458. URL: <https://sites.stat.columbia.edu/gelman/surveys.course/TverskyKahneman1981.pdf>
4. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank Group. Press Release. 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
5. Thaler R. H. Nudge, Sludge, and Administration. *Behavioral Public Policy*. 2018. Vol. 2, No. 1. P. 4-8. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Tversky A., Kahneman D. Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*. 1974. Vol. 185, No. 4157. P. 1124-1131. URL: [https://sites.socsci.uci.edu/~bskyrms/bio/readings/tversky\\_k\\_heuristics\\_biases.pdf](https://sites.socsci.uci.edu/~bskyrms/bio/readings/tversky_k_heuristics_biases.pdf)
7. Cialdini R. Influence: The Psychology of Persuasion. New York: Morrow, 1984. 280 p. URL: <https://dn710600.ca.archive.org/0/items/ThePsychologyOfPersuasion/The%20Psychology%20of%20Persuasion.pdf>

8. Уряд затвердив План для реалізації програми Ukraine Facility. 18 березня 2024. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-plan-dlia-realizatsii-prohramy-ukraine-facility>
9. Сергій Марченко зустрівся з керівництвом ключових міжнародних фінансових організацій в Римі. 11 липня 2025. Міністерство фінансів України. URL: [https://mof.gov.ua/uk/news/sergii\\_marchenko\\_meets\\_with\\_heads\\_of\\_key\\_international\\_financial\\_institutions\\_in\\_rome-5245](https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_meets_with_heads_of_key_international_financial_institutions_in_rome-5245)
10. До держбюджету надійшло €4 млрд від ЄС за рахунок російських заморожених активів. 01 жовтня 2025. Міністерство фінансів України. URL: [https://www.mof.gov.ua/uk/news/4\\_billion\\_has\\_been\\_directed\\_to\\_the\\_state\\_budget\\_from\\_the\\_eu\\_backed\\_by\\_frozen\\_russian\\_assets-5345](https://www.mof.gov.ua/uk/news/4_billion_has_been_directed_to_the_state_budget_from_the_eu_backed_by_frozen_russian_assets-5345)
11. Bandura R., Romanishyn A. Striving for Access, Security, and Sustainability: Ukraine's Transition to a Modern and Decentralized Energy System. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. Analysis. 2025. URL: <https://www.csis.org/analysis/striving-access-security-and-sustainability>

## REFERENCES:

1. Alekseienco L., Tulai O., Babii S. (2023). Vidnovlennia ekonomiky: finansuvannia ta dotrymannia pryntsyviv prozorosti v umovakh heopolitychnoho protystoiannia [Economic recovery: financing and transparency in a geopolitical confrontation] *Cvit finansiv*, no. 2(75), pp. 106-124. DOI: 10.35774/sf2023.02.106 (in Ukrainian).
2. Shubalyi O. (2023). Transformatsiia pryntsyviv povedinkovoi ta upravlinskoï ekonomiky v umovakh viiny, yevrointehratsii ta adaptatsii do zmin klimatu [Transformation of behavioral and managerial economics principles in the context of war, European integration, and climate change adaptation] *Ekonomichnyi forum*, no. 3, pp. 40-47. DOI: 10.36910/6775-2308-8559-2023-3-5 (in Ukrainian).
3. Tversky A., Kahneman D. (1981). The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. *Science*. Vol. 211, No. 4481. P. 453-458. URL: <https://sites.stat.columbia.edu/gelman/surveys.course/TverskyKahneman1981.pdf>
4. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released (2025). World Bank Group. Press Release. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
5. Thaler R. H. (2018). Nudge, Sludge, and Administration. *Behavioral Public Policy*. Vol. 2, No. 1. P. 4-8. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Tversky A., Kahneman D. (1974). Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*. Vol. 185, No. 4157. P. 1124-1131. URL: [https://sites.socsci.uci.edu/~bskyrms/bio/readings/tversky\\_k\\_heuristics\\_biases.pdf](https://sites.socsci.uci.edu/~bskyrms/bio/readings/tversky_k_heuristics_biases.pdf)
7. Cialdini R. (1984). Influence: The Psychology of Persuasion. New York: Morrow. 280 p. URL: <https://dn710600.ca.archive.org/0/items/ThePsychologyOfPersuasion/The%20Psychology%20of%20Persuasion.pdf>
8. Uriad zatverdyyv Plan dlia realizatsii prohramy Ukraine Facility. 18 bereznia 2024. [The Government approved the Plan for the implementation of the Ukraine Facility program]. Uriadovyi portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-plan-dlia-realizatsii-prohramy-ukraine-facility>
9. Serhii Marchenko zustrivsia z kerivnytstvom kliuchovykh mizhnarodnykh finansovykh orhanizatsii v Rymi. 11 lypnia 2025. [Serhiy Marchenko met with the leadership of key international financial organizations in Rome] Ministerstvo finansiv Ukrainy. URL: [https://mof.gov.ua/uk/news/sergii\\_marchenko\\_meets\\_with\\_heads\\_of\\_key\\_international\\_financial\\_institutions\\_in\\_rome-5245](https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_meets_with_heads_of_key_international_financial_institutions_in_rome-5245)
10. Do derzhbiudzhetu nadiishlo €4 mlrd vid YeS za rakhunok rosiiskykh zamorozhenykh aktyviv. 01 zhovtnia 2025. [The state budget received €4 billion from the EU at the expense of Russian frozen assets] Ministerstvo finansiv Ukrainy. URL: [https://www.mof.gov.ua/uk/news/4\\_billion\\_has\\_been\\_directed\\_to\\_the\\_state\\_budget\\_from\\_the\\_eu\\_backed\\_by\\_frozen\\_russian\\_assets-5345](https://www.mof.gov.ua/uk/news/4_billion_has_been_directed_to_the_state_budget_from_the_eu_backed_by_frozen_russian_assets-5345)
11. Bandura R., Romanishyn A. (2025). Striving for Access, Security, and Sustainability: Ukraine's Transition to a Modern and Decentralized Energy System. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. Analysis. URL: <https://www.csis.org/analysis/striving-access-security-and-sustainability>